

Всесвітня історія

Я. В. Попенко

УКРАЇНА – ТУРЕЧЧИНА: ВСТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК МІЖДЕРЖАВНИХ ВЗАЄМИН УПРОДОВЖ 1917–1920 рр.

У статті аналізується складний та неоднозначний процес встановлення та розвитку міждержавних відносин між Україною та Туреччиною у 1917–1920 рр.

Ключові слова: Україна, Туреччина, дипломатія.

Нещодавно виповнилося сто років від початку Першої Світової війни – події, яка «підштовхнула» весь світ до створення нової системи політико-економічних відносин. Впродовж нетривалого часу світ почав кардинально змінюватися. Імперії «розхитували» національно-визвольні рухи, зроста свідомість поневолених народів, на політичній карті світу з'явилися нові країни, між «великими» держави активізувалася боротьба за політичне домінування. Ці загальносвітові тенденції не минули й Україну. З початком війни поступово сформувалося «українське» питання, яке за гостротою боротьби не поступалося іншим. І хоча провідні держави намагалися не виділяти його як окреме, але тією чи іншою мірою вони з ним «зустрічалися». Водночас кожен із членів військово-політичних коаліцій мав своє бачення вирішення питання статусу українських земель. Якщо держави Антанти, в основному, прагнули трактувати Україну як складову «російського» або «польського» питання, то партнери по Центральному блоку мали дещо інший погляд. Хоча і вони були не однозначні у ставленні до українського визвольного руху.

Досить прихильно українське державотворення сприйняли державні кола Туреччини. Ще 24 листопада 1914 р. її міністр внутрішніх справ Талаат-бей заявляв українському представнику від СВУ: «Висока Порта узнає необхідність визволення України з-під російського панування; коли Росія буде побита, правительство Оттоманське допоможе українському народу створити незалежну державу» [1, 1]. 9 лютого 1918 р. Туреччина не лише визнала незалежність УНР за Брест-Литовським договором, а й, що найважливіше, після поразки українських змагань, турецький провід тривалий час продовжував визнавати уряд УНР на еміграції.

Слід зауважити, що, попри тривалу історію українсько-турецьких відносин, лише після 1991 р. вона стала безпосереднім об'єктом вивчення. При цьому слід відзначити, що історія взаємин України з Туреччиною знайшла своє часткове відображення й у мемуарній спадщині, й у науковому середовищі діаспори. Одним з перших, хто започаткував дослідження історії українсько-турецьких дипломатичних відносин був міністр закордонних справ Української Держави Д. Дорошенко. Саме на сторінках його робіт можна знайти як власні авторські спостереження [2], так і важ-

ливі документальні матеріали [3–4] стосовно процесу встановлення та розвитку відносин між державами впродовж 1918 р. Серед мемуарної спадщини окреме місце займають спогади П. Скоропадського, в яких гетьман не лише згадував процес встановлення відносин з Туреччиною, а й характеризував всю «причорноморську» зовнішньополітичну діяльність періоду свого правління [5]. Надзвичайно важливі відомості про безпосередню діяльність українського посольства в Туреччині залишили і вітчизняні дипломати. В цьому контексті слід відзначити роботу О. Лотоцького [6]. Четверта частина його спогадів присвячена діяльності українського представництва в Константинополі (до 1930 р. офіційна міжнародна назва Стамбула). Надаючи важливий матеріал з повсякденної роботи посольства, О. Лотоцький досить критично оцінював результати власної діяльності в цій країні. Водночас автор застерігав наступників від повторення своїх помилок: «І досвід моєї праці в Царгороді, як не були б малі практичні результати, так само, припускаю, може бути корисний хоча б уже тим, що дасть уяву нашим майбутнім дипломатам, в яких трудних обставинах доведеться їм працювати» [6, 5–6]. Крім того, автор залишив матеріал про діяльність урядів УНР, Гетьманату, боротьбу за автокефалію української церкви тощо. Слід відзначити, що власні спостереження О. Лотоцький підтверджував опублікованими у додатку документами: ноти, звернення, меморандуми, листування з МЗС Туреччини, Франції, Англії тощо [6, 153–175]. Його наступник І. Токаржевський-Карашевич також залишив свої враження від роботи в Туреччині [7]. Крім вищезгаданих дипломатів, свої спогади залишили й інші працівники українського посольства, зокрема Л. Кобилянський [8] та О. Ратгауз [9]. Спогади першого свідчать про складні відносини в середовищі української амбасаді. Він констатував, що ідея української незалежності так і не стала об'єднуючим фактором для роботи посольства [8, 88]. Натомість О. Ратгауз згадував офіційний прийом української делегації у турецького султана [9, 169].

Із поразкою визвольних змагань, тема міждержавних відносин українських національних урядів радянською історіографією практично не розглядалася, а якщо і надавалася характеристика окремим сюжетам, то тільки для підкреслення їх «контрреволюційної» та «буржуазної» сутності. На окрему увагу заслуговують дослідження, які побачили світ за кордоном у середовищі української політичної еміграції. Серед комплексу робіт, в яких висвітлюється історія українсько-турецьких взаємин, відзначимо працю В. Трембіцького, який проаналізував характер відносин між Україною та Царгородським Патріархатом упродовж 1918–1922 рр. [10].

Після 1991 р., з виходом України на міжнародну арену, значно посилювався інтерес науковців до досвіду вітчизняної дипломатичної служби періоду 1917–1920 рр. Головною особливістю всього комплексу

робіт, які висвітлюють зовнішньополітичну діяльність українських урядів, є те, що вони висувають нові концептуальні підходи в оцінці їх дипломатії. Це стало можливим завдяки доступу до документів та матеріалів колишніх радянських спецфондів. Значну увагу сучасні історики приділяють вивченню матеріалів, які зберігаються в західних закордонних архівах [11]. У центрі уваги дослідників перебуває і діяльність окремих дипломатичних представництв України за кордоном, зокрема в Туреччині. Серед кола питань – напрям роботи посольств і місій, мета, кадровий склад, організація, структура, інформаційно-пресова, культурно-освітня, гуманітарна діяльність тощо. Не можна забувати, що своєрідним «провісником» встановлення відносин між Україною та Туреччиною стала активна діяльність СВУ. Серед низки досліджень присвячених праці СВУ, слід відзначити роботи М. Несука [12–13] та І. Патера [14–17]. Перебування представників СВУ в Константинополі було надзвичайно корисним для активізації «українського питання» в турецьких колах, адже саме вони ще з 1914 р. [18, 8–9] розпочали інформаційно-пресову пропаганду української ідеї для турецької громадськості [17, 257–258]. З часом це позитивне ставлення до України з боку Туреччини дало можливість вітчизняним дипломатам розпочати процес, спрямований на встановлення повноцінних міждержавних відносин. Аналіз безпосередньої діяльності вітчизняних дипломатів у Туреччині знайшов відображення в публікаціях Я. Дашкевича [19–20], В. Соловійової [21], І. Чернікова [22] та ін.

Окремо слід відзначити дослідження Б. і В. Сергійчуків [23–29], яким належить низка робіт, де аналізується великий спектр питань, пов'язаних із процесом розвитку відносин між державами впродовж першої чверті ХХ ст. Серед інших аспектів, Б. Сергійчук дослідив такі питання, як розвиток українсько-турецьких відносин періоду Першої Світової війни через діяльність СВУ в Константинополі, динаміка розвитку відносин між УНР та Туреччиною під час підписання Брест-Литовської угоди, діяльність українського посольства в Туреччині, визначення ролі вітчизняної дипломатії у справі визнання Української православної церкви [24; 28].

Звісно, говорячи про стан дослідження українсько-турецьких відносин, не можна оминати увагою і роботи присвячені персоналіям дипломатів. Так, постать М. Суковкіна знайшла відображення у статті Д. Машенка [30]; діяльності О. Лотоцького присвячені роботи С. Козака [31], Н. Мхитарян [32], Г. Стрельського [33] та В. Шидкого [34]; постать І. Токаржевського-Карашевича представлена в публікаціях А. Господина [35] та о. Атанасія [36]; особистості Л. Кобилянського привчена стаття М. Бойчака [37] та ін. Водночас, попри значний науковий доробок з історії українсько-турецьких відносин, окремі аспекти цих взаємин ще потребують подальшого вивчення.

Говорячи про перший етап становлення українсько-турецьких відносин, його можна умовно назвати «інформаційним», оскільки проводився він майже виключно стараннями представників СВУ в Туреччині (М. Меленевський, Л. Цегельський, С. Баран). Водночас заходи українських представників мали важливе значення для налагодження в майбутньому офіційних міждержавних відносин Києва з Константинополем. Так, у 1915 р. світ побачив збірник турецькою мовою «Україна, Росія й Туреччина», в якому, крім авторських публікацій, була вміщена відома СВУ до турецького народу [19, 65]. Лише після 15 квітня 1917 р., тобто, проголошення української незалежності та створення

уряду Центральної Ради, інформаційно-пропагандистська діяльність набула офіційного статусу і перейшла у юрисдикцію українського посольства [19, 66].

Якщо говорити про початок офіційних зносин між Україною та Туреччиною, то вони припали на час роботи комісії, які обговорювали положення Брест-Литовської угоди. 17 січня сторони у приватному форматі обговорили низку проблем, пов'язаних з майбутнім «форматом» міждержавних взаємин. Серед інших, розглядалися наступні: лінія проходження південного кордону України, питання власності та підпорядкування Чорноморського флоту, характер торговельних відносин, окремо турецька сторона піднімала питання стосовно підтримки Україною мусульманських громад в Криму та на Кавказі. В результаті переговорів і домовленостей, 9 лютого сторони підписали мирний договір. Окремі питання, які не були чітко «виписані» в тексті угоди українська та турецька сторони вирішили розв'язати в робочому порядку. Це зокрема стосувалося питань відкриття консульств, налагодження поштово-телеграфного зв'язку, виплата компенсацій особам обох держав, які постраждали внаслідок війни, обмін військовополоненими тощо.

Окремою додатковою угодою від 12 лютого Туреччина визнавала суверенність УНР, що передбачало встановлення офіційних міждержавних відносин, обмін вірчими грамотами та відкриття посольств у країнах. Відповідно умовам договору, уряд УНР мав направити до Константинополя свого посла. На цю посаду був призначений М. Левитський, який 19 квітня прибув до Константинополя і вже наступного дня офіційно зустрівся з Мухтар-беєм (керівник одного з відділів турецького МЗС) [38, 63]. Зустріч безпосередньо «започаткувала» новітню сторінку українсько-турецьких відносин. Перебуваючи в турецькій столиці, М. Левитський опікувався такими зовнішньополітичними проблемами, як статус Криму, «бессарабське» та «балканське» питання. Не оминав увагою посол і подій на Кавказі. І хоча час його перебування як керівника української амбасад в Константинополі виявився нетривалим, саме за часів Центральної Ради відносини між Україною та Туреччиною почали набувати конструктивного характеру.

29 квітня 1918 р. у Києві відбувся військовий переворот, в результаті якого до влади прийшов П. Скоропадський. З приходом гетьманського уряду, стратегічний напрям української дипломатії на зближення з Туреччиною не змінився, але перед вітчизняним МЗС постала низка організаційних питань. Д. Дорошенко відзначав, що одним із перших його кроків на посаді міністра зовнішньополітичного відомства було вирішення питання кадрової ротації та призначення нових дипломатів у європейських країнах [2, 264]. Важливу роль він відводив представництву в Туреччині. За його словами, Туреччина на той час була не лише стратегічним політичним союзником України, а й потенційно важливим економічним партнером для Києва у причорноморському регіоні. Головним кандидатом очолити посольство у Константинополі був О. Кістяковський, але він в останній момент відмовився від посади. Той же Д. Дорошенко відзначав, що «уже пароплав чекав в Одесі, вже було сповіщено турецький уряд, вже мав прибути до Києва турецький посол, а Кістяковський усе не їхав» [2, 271]. Щоб уникнути непорозуміння із урядом Туреччини, міністр змушений був у надзвичайно швидкому режимі знайти заміну. Незабаром посольство офіційно очолив М. Суковкін. За спогадами Д. Дорошенка, він «був старий досвідчений громадський діяч, знав кілька мов, був знайомий з закор-

донним життям» [2, 272]. Щоправда згодом він же відзначав, що М. Суковкин «відійшов від українства» [2, 537]. З часом новопризначеного посла гетьманського уряду неодноразово звинувачували у проросійських симпатіях та відвертій українофобії. Хоча за той короткий час, коли він очолював посольство Української Держави в Константинополі, йому вдалося вирішити одну надзвичайно важливу справу – організувати визнання українського Чорноморського флоту [30]. Більше того з фактом юридичної приналежності флоту Україні рахувалася й Антанта. Водночас нетривалий час правління П. Скоропадського не дав можливості посольству в Туреччині більш продуктивно налагодити взаємини з місцевим урядом.

З приходом до влади в Україні уряду Директорії, черговий раз відбулася ротация дипломатів. З кожною зміною керівника українського посольства в Константинополі змінювалася й інтенсивність відносин між Україною та Туреччиною. Важливим аспектом динамічності цих взаємин став і геополітичний фактор, а саме поразка Туреччини у світовій війні (30 жовтня 1918 р. представники турецького султана підписали Мудроське перемир'я з країнами Антанти). 13 листопада союзницькі війська окупували Константинополь. Не зайвим буде нагадати, що англійці та французи досить «прохолодно» ставились до українського національно-визвольного руху. Відповідно, і діяльність українських дипломатів у Константинополі суттєво залежала від позиції центральної влади в Києві щодо зовнішньополітичних реалій повоєнної Європи. На жаль, як показали подальші події, політичний провід уряду Другої УНР так і не спромігся чітко визначитися зі своїм зовнішньополітичним курсом.

3 квітня 1919 до березня 1920 рр. українське посольство в Туреччині очолював О. Лотоцький, якому довелося працювати у надзвичайно складний час. Міжнародна політична ситуація загалом була несприятливою для України. Держави, які визнали незалежність УНР за Брест-Литовським договором зазнали поразки у війні, водночас із переможцями українській дипломатії налагодити діалог не вдалося. Загальна ситуація погіршувалася ще й тим, що в Києві не мали достовірної інформації про ситуацію в самій Туреччині, оскільки турецький посол А. Мухтар-бей на той час вже залишив українську столицю. 23 квітня 1919 р. українські дипломати прибули до Константинополя. Сам О. Лотоцький початок роботи посольства описував наступним чином: «Негативна постава союзної військової влади, невільне положення турецького правительства під союзною окупацією, деструктивна чинність б. українського посла – все це утворювало обставини дуже несприятливі для діяльності і в першу чергу для самого існування української дипломатичної репрезентації» [6, 38]. Незабаром, завдяки професіоналізму та наполегливій праці О. Лотоцького, посольство УНР було визнано «де-факто» і воно розпочало співпрацю з турецькими офіційними колами. Серед важливих завдань перед представництвом в Туреччині було визначено добитися визнання автокефалії української православної церкви [28]. Проте, навіть у цьому напрямі довести справу до логічного завершення О. Лотоцькому не вдалося. 25 березня 1920 р., на вимогу уряду Директорії, він був відкликаний з Константинополя. До 21 грудня 1921 р. українську амбасаду в турецькій столиці очолював Я. Токаржевський-Карашевич. Останній продовжив справи, розпочаті своїм попередником. Більше того йому вдалося активізувати контакти з турецькими колами: «Ми регулярно бували на прийомах у міністра Закордон-

них Справ та Великого Везира і багато разів зустрічалися поза урядовими побаченнями» [7, 27].

Таким чином, загальна ситуація як в Україні, так і в Європі була надзвичайно складною. Фактична перемога більшовиків, поразка та відступ української армії за р. Збруч, початок еміграційного періоду уряду УНР поступово схиляли турецький уряд до встановлення більш тісних відносин з російським більшовицьким урядом. 16 березня 1921 р. у Москві між урядом Туреччини та урядом РРФСР був підписаний договір про «дружбу і братерство». Більше того взимку 1921 р. до Константинополя прибула спеціальна торговельна місія від уряду РРФСР, яка проводячи переговори з турецькими офіційними колами цілеспрямовано доводила, що більшовики вже готові розпочати реальні торговельні відносини між країнами. Таких гарантій від імені уряду УНР українське посольство дати не могло.

1. Деклярація Талаат-бея // Вістник Союзу визволення України. – 1914. – Ч. 5–6.
2. Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє минуле (1914–1920 рр.). – К., 2007.
3. Дорошенко Д. Історія України, 1917–1923 рр.: в 2 т. – К., 2002. – Т. 1: Доба Центральної Ради.
4. Дорошенко Д. Історія України, 1917–1923 рр.: в 2 т. – К., 2002. – Т. 2: Українська Гетьманська Держава 1918 р.
5. Скоропадський П. Спогади: кінець 1917 – грудень 1918 рр. – К; Філадельфія, 1995.
6. Лотоцький О. Сторінки минулого: в 4 ч. – Баунд-Брук, 1966. – Ч. 4: В Царгороді.
7. Токаржевський-Карашевич І. Царгородські спомини (1919–1921 рр.) // Визвольний шлях. – 1952. – Ч. 7.
8. Кобилянський Л. Українське посольство в Туреччині (I/XI 1918 – 22/IV 1919) // Нова Україна. – 1925. – № 2/3.
9. Ратгауз О. Українці у останнього султана // Літопис політики, письменства і мистецтва. – 1924. – Кн. 1, Ч. 11.
10. Трембійський В. Зносини Української Держави 1918–1922 рр. з Царгородською Патріархією // Богословія. – 1965. – № 29.
11. Сергійчук В. Неусвідомлення України. Ставлення світу до української державності: погляд у 1917–1922 рр. з аналізом сьогодення. – Л., 2002.
12. Несук М., Ігнатченко Г. Перша світова війна і встановлення українсько-турецьких відносин // Перша світова війна і слов'янські народи: Мат. Міжн. наук. конф. – К., 1998.
13. Несук М.Д. Місія СВУ в Константинополі як вияв нової моделі українсько-турецьких відносин // Сучасна цивілізація: гуманітарний аспект: Зб. наук. пр. – К., 2004.
14. Патер І. Союз визволення України: проблеми державності і соборності. – Л., 2000.
15. Патер І. Союз визволення України і Туреччина // *Confraternitas: Ювілейний збірник на пошану Я. Ісаєвича.* – Л., 2006–2007.
16. Патер І. Союз визволення України та українське питання в політиці Центральних держав 1914–1918 рр. // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність: Зб. наук. пр. – Л., 1997. – Вип. 3/4.
17. Патер І.Г. Дипломатично-інформаційна діяльність Союзу визволення України (1914–1918) // Проблеми історії України XIX – початку XX ст.: Зб. наук. пр. – 2005. – Вип. IX.
18. Відозва Союзу визволення України до турецького народу // Вістник Союзу визволення України. – 1914. – Ч. 2.
19. Дашкевич Я. Турецько-українські взаємовідносини в першій половині XX ст. Інформаційні стосунки: національний аспект // Україна. Наука і культура. – 2009. – Вип. 35.
20. Дашкевич Я. Українсько-турецькі політичні відносини в першій половині XX ст.: національний аспект // Україна дипломатична: науковий щорічник. – 2010. – Вип. 11.
21. Соловйова В.В. основні напрямки діяльності українського дипломатичного представництва в Туреччині (1918–1921 рр.) // Грані. – 2010. – № 6.

22. Черніков І. З історії українсько-турецьких взаємин між двома світовими війнами (1918–1939 рр.) // *Проблеми балканістики, сходознавства та міжнародних відносин: Зб. наук. пр. пам'яті С. Пархомчука*. – К., 2007.
23. Сергійчук Б., Сергійчук В. На межі двох світів. Українсько-турецькі відносини в середині XVI – на початку XXI ст. – К., 2012.
24. Сергійчук Б., Сергійчук В. Проблеми визнання УАПЦ у листуванні уряду УНР та його посольства в Туреччині // *Український церковно-визвольний рух і утворення Української Автокефальної Православної Церкви: Мат. наук. конф.* – К., 1997.
25. Сергійчук Б. Спогади Джафера Сейдамета як джерело до українсько-турецьких відносин 1917–1920 рр. // *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. – 1999. – Вип. 2.
26. Сергійчук Б. Сучасна турецька історіографія про дипломатичні стосунки Туреччини і України // *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. – 1998. – Вип. 1.
27. Сергійчук Б. Сучасна турецька історіографія про українсько-турецькі зв'язки // *Сходознавство*. – 2009. – Ч. 48.
28. Сергійчук Б. Уряд УНР і Вселенський престол: з історії відносин // *Людина і світ*. – 1997. – № 2.
29. Сергійчук В. Невідомі документи військового аташа-ту посольства України в Туреччині в 1918–1921 рр. // *Пам'ять століть*. – 2000. – № 6.
30. Мащенко Д. «Тепер над нашим Посольством вже віється жовто-блакитний прапор» // *Народная Армия*. – 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gur.gov.ua/ru/content/litopys.html>.
31. Козак С. Олександр Лотоцький – учений, дипломат і політик // *На службі Кліо: Зб. наук. пр. на пошану Л. Винара, з нагоди 50-ліття його наукової діяльності*. – К.; Нью-Йорк; Торонто, 2000.
32. Мхитарян Н. Мемуари О. Лотоцького як цінне джерело дослідження історії українсько-турецьких взаємовідносин: (1918–1919 рр.) // *Розбудова держави*. – 1995. – № 5/6.
33. Стрельський Г.В. Лотоцький О.Г. (1870–1939) – видатний український вчений, громадсько-політичний діяч, дипломат // *Наук. вісник Дипломатичної академії України*. – 2002. – Вип. 6.
34. Швидкий В.П. Олександр Лотоцький: учений, громадський діяч, політик (1890–1930-ті рр.). – К., 2002.
35. Господин А. Три визначні дипломати: Граф М. Тишкевич, Князь І. Токаржевський-Карашевич і Барон М. Василько. – Вінніпег, 1989.
36. о. Анатасій Мак Уей. Свята Столиця й Україна. Дипломатичне посередництво Князя Токаржевського Карашевича // *Annales Ecclesiae Ucrainae*. – 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.annalesecclesiaeucrainae.blogspot.com>.
37. Бойчак М., Лякіна Р. Головний лікар Українського військового шпиталю Люцій Кобилянський // *Зовнішні справи*. – 2009. – № 8/9.
38. Сергійчук Б. Відродження українсько-турецьких відносин на початку XX ст. // *Зовнішні справи*. – 2013. – № 8.

Ropenko Y.V. Ukraine – Turkey: establishment and development of intergovernmental mutual relations during the 1917–1920th. In the article the difficult and ambiguous process of intergovernmental relations between Ukraine and Turkey in the 1917–1920th establishment and development is analyzed.
Key words: Ukraine, Turkey, diplomacy.

П. В. Сацький

УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ МІЖ СВІТОВИМИ ВІЙНАМИ ТА ПРОБЛЕМА ГАРАНТІЙ БЕЗПЕКИ

У статті досліджується українське питання в період між Першою і Другою світовими війнами в контексті проблеми міжнародних гарантій.

Ключові слова: гарантії безпеки, спільний кордон, «український коридор», гарантійні союзи.

Проблема гарантій безпеки для людини, суспільства, держави є ключовою для системи міжнародних

відносин, оскільки, за влучним визначенням А. Шопенгауера, однією із функцій держави є захищати людину від людини, бо «людина людині – вовк» [1, 500]. Відповідно, держава має забезпечити своїх громадян від наступальної політики з боку інших держав, причому не лише боєготовністю армії, а й дипломатичними засобами. Тому гарантії безпеки є справою і внутрішньої, і зовнішньої політики держави. У першій – це питання судочинства, арбітражу, встановлення законодавства, контролю за його дотриманням, гарантії громадянам їхніх прав та свобод. Тут ми маємо справу з проблемою забезпечення державою спільних для суспільства прав. У зовнішній політиці держава має забезпечити дипломатичними заходами умови, за яких виключаються загрози зі сторони інших держав як економічного, так і військового характеру.

Проблемі міжнародних гарантій безпеки та прав громадян і людини присвячено чимало робіт науковців різних спеціальностей. Зокрема, міжнародні гарантійні механізми періоду між світовими війнами доволі детально вивчалися в радянській [2], сучасній російській [3], західній [4–5] та українській історіографіях [6–7]. Проте, роль і місце українського питання в системі міжнародних гарантій безпеки вказаного періоду залишилися поза увагою дослідників. Метою цієї статті є аналіз впливу українського питання на проблему міжнародних гарантій безпеки у Центральній Європі в період між Першою і Другою світовими війнами.

Загальнотеоретичні аспекти ролі держави у забезпеченні гарантій безпеки для її громадян після Першої світової війни у Європі набули додаткової актуальності. Держави, які не мали міцної єдності суспільства могли опинитися перед загрозою ззовні та створити передумови для великої війни, якої боялися суспільства більшості країн повоєнної Європи. Тому питання єдності суспільств її держав стали міжнародними – як питання захисту прав національних меншин, трудових прав людини тощо. Гарантії дотримання прав національних меншин усували внутрішню напруженість у країнах і спокуси для інших держав скористатися нею для здійснення тиску, який міг призвести до війни. Порушення соціальних прав громадян могло призвести до революційних перетворень, а тому провідні держави вважали за необхідне подбати про рівність трудових прав в усіх державах [8, 157]. Для українського народу ця проблема була надзвичайно актуальною, оскільки одна її частина стала ареною соціального, а інша – міжнаціонального протистояння, до того ж були намагання переплести ці два аспекти. Так, у соціальній революції підросійської України постійно підкреслювався дрібнобуржуазний характер українського державотворення, а в українсько-польському конфлікті на Галичині акцент на більшовизації українців робили і польські [9, 275], і британські політики [10, 219].

Характер Першої світової війни, що змусила уряди воюючих держав здійснювати мобілізацію величезних ресурсів, у результаті чого майже кожна сім'я мала втрати, зумовлював потребу для кожної держави забезпечувати гарантії громадянам на випадок війни, зокрема всі вони отримали природне право на гарантію компенсації втрачених матеріальних ресурсів. Особливе значення мали факти окупації територій держав військами противника. Так, територія України 1918 р. була зайнята німецько-австрійськими військами. Цей факт отримав свого часу різні оцінки з боку суб'єктів міжнародного права. Відомо, що це сталося за домовленістю із Генеральним Секретаріатом УНР, яку підтримав і гетьман П. Скоропадський. Він навіть